

УДК 338.48 : 305

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2026.27.37>**Хитра О.В.**

кандидатка економічних наук, доцентка,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-749X>

Khytra Olena

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ГЕНДЕРНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ Й РЕКРЕАЦІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

GENDER JUSTICE AS A GUARANTEE OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE TOURISM AND RECREATION SECTOR IN THE CONDITIONS OF AN INCLUSIVE SOCIETY

У статті обґрунтовані передумови і загальні напрями впровадження принципу гендерної справедливості до сфери туризму й рекреації у контексті розбудови інклюзивного суспільства в Україні. З'ясована логіка виникнення гендерно-трансформаційного туризму на основі базових принципів теорії гендеру, соціального туризму і сталого розвитку. Розглянуто ролі, які виконують суб'єкти і стейкхолдери туристично-рекреаційної діяльності, з точки зору їх гендерної збалансованості. Проаналізовано причини виникнення гендерної асиметрії у мотивах туристичної поведінки і ступені задоволення рекреаційних потреб. Запропоновано спектр заходів, необхідних для подолання гендерних стереотипів, переходу до концепції гендерно-трансформаційного туризму, забезпечення гендерної чутливості туристичної політики.

Ключові слова: гендерна компетентність, гендерна культура, гендерна справедливість, гендерна статистика, гендерний аналіз, гендерно-трансформаційний туризм, гендерно чутлива туристична політика, інклюзивне суспільство.

Taking into consideration the need to guarantee equal rights and opportunities for women and men, the issue of theoretical and methodological generalization and consolidation into a single system of practical actions for the implementation of the principle of gender justice in tourism and recreation activities as a prerequisite for more complete consideration of the motives of women's and men's tourist behavior and effective satisfaction of their recreational needs is relevant. The purpose of the study is to substantiate the directions of transformation of the tourism and recreation sector in accordance with the requirements of achieving gender justice and ensuring effective gender development in the context of the guidelines of European integration and the development of an inclusive society. Abstract and logical methods, comparative analysis and grouping, analysis and synthesis, induction and deduction have been used in the study. The prerequisites and general directions for implementing the principle of gender justice in the sphere of tourism and recreation in the context of building an inclusive society in Ukraine have been substantiated in the article. The logic of the emergence of gender-transformational tourism has been clarified based on the basic principles of gender theory, social tourism and sustainable development. The roles played by subjects and stakeholders of tourism and recreation activities have been considered from the point of view of their gender balance. The reasons for the emergence of gender asymmetry in the motives of tourist behavior, the organization of leisure practices and the satisfaction of recreational needs have been analyzed. Measures to overcome gender stereotypes, transition to the concept of gender-transformational tourism, and ensure gender sensitivity of tourism policy have been proposed. The practical significance of the study lies in outlining the directions for increasing the efficiency of the functioning of the tourism and recreation sector through the use of gender analytics to more accurately identify tourism and

© Хитра О.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

recreational needs and the level of their satisfaction among women and men, the use of gender-sensitive impression marketing, the formation of gender culture and gender competence among tourism industry workers.

Key words: gender competence, gender culture, gender justice, gender statistics, gender analysis, gender-transformational tourism, gender-sensitive tourism policy, inclusive society.

Постановка проблеми. У демократичних державах, які взяли курс на досягнення Цілей сталого розвитку, закономірно виникла потреба розбудови інклюзивного суспільства. Інклюзивність дозволяє кожній особі бути повноцінно залученою до соціальних відносин, в т. ч. у сфері публічних послуг, дозвілєвих практик, туризму й рекреації, користуючись усіма умовами для відновлення фізичних і духовних сил, реабілітації після травматичного досвіду, переосмислення власних життєвих цінностей. Звідси, актуальною є проблема трансформації туристично-рекреаційної діяльності на засадах інклюзії, що має на меті забезпечити рівні можливості для всіх туристів і рекреантів реалізувати їхні потреби в означеній сфері, незалежно від фізичних, інтелектуальних, сенсорних або психічних особливостей, не допускаючи дискримінації через стать, вік, етнічне походження, місце проживання, рівень доходів або фізичне здоров'я [1, с. 177–178; 2, с. 289].

Для сучасної України питання інклюзії стоїть особливо гостро, оскільки проблеми соціальної нерівності завжди загострюються у періоди нестабільності, а в умовах воєнного стану – тим паче. Не викликає сумніву той факт, що забезпечення інклюзивних можливостей для жінок реалізувати себе у різних сферах життєдіяльності можна вважати фактором прискорення суспільного розвитку та ефективного післявоєнного відновлення [3]. Незважаючи на те, що Україна вже зробила суттєві кроки на шляху імплементації сучасних гендерних норм, існує точка зору, що українське суспільство залишається патріархальним у поглядах на доречність участі жінок і чоловіків у різних сферах, зокрема дозвілєвій: гендерні стереотипи, які детермінують соціальні статуси чоловіків і жінок, фіксуючи домінуюче становище перших і дискримінаційні практики щодо останніх, суттєво звужують можливості для особистісного розвитку людини залежно від її статі [4, с. 33].

Певною мірою це стосується і сфери туризму, що потребує імплементації гендерно-трансформаційної політики заради зменшення бідності, поліпшення здоров'я і добробуту, збільшення культурного розмаїття, захисту природних ресурсів, зміцнення миру та безпеки [5]. Одним з головних чинників, що сприяють зростанню ролі жінок у туризмі, є зміна соціокультурних уявлень про гендерні ролі і трансформація соціокультурних стратегій сучасних жінок та чоловіків: суспільна свідомість стала більш відкритою і вже цілком адекватно сприймає право жінок на рівні можливості в усіх сферах життя, в т. ч. у туризмі [6, с. 217]. По суті, йдеться про актуальність впровадження гендерно-трансформаційного туризму, що має на меті сприяння гендерній рівності та розширенню прав і можливостей через туристичну діяльність та враження [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стрімко збільшується кількість досліджень, які концептуалізують гендер в умовах сучасного суспільства з чіткою вираженою гендерною структурою, що має вплив на різні життєві практики чоловіків і жінок. Зокрема, узагальнення системи знань, об'єднаних назвою «теорії гендеру», цілісне бачення ролі гендеру в певній суспільній ситуації викладено колективом авторів у навчальному посібнику [8]; М.Г. Ткалич дослідила психологію гендерної взаємодії в організації [9]; у колективній монографії [10] узагальнено міждисциплінарні аспекти наукових засад формування та реалізації гендерної політики в Україні.

Разом з тим, застосування гендерної методології у дослідженнях туристично-рекреаційної діяльності залишається відносно обмеженим. Я.В. Сочка і Н.Р. Миронець обґрунтовують думку, що «зміни в соціальній культурі та концепції гендерної ролі сприятимуть підвищенню участі жінок у туристичній індустрії» [6, с. 218].

О.Ю. Малиновська досліджує специфіку гендерного паритету в туризмі, особливості мотивації жінок як споживачок туристичних послуг, а також інновації в туризмі, створені для жінок [11]. Дослідження О.В. Гончаренко дозволили виявити гендерно стереотиповані дозвілєві орієнтації населення, що можуть призвести до поглиблення гендерної нерівності у сфері відпочинку [4; 12]. М.Г. Стойка охарактеризувала вплив нових тенденцій в індустрії гостинності (таких як цифровізація, персоналізація, сталий розвиток та соціальна відповідальність) на перспективи впровадження гендерно-трансформаційного туризму; водночас дослідниця вказала на складність вимірювання результатів впливу гендерно-трансформаційного туризму на окремих осіб, громади та суспільства, а також неоднозначність поглядів на гендерні питання в різних контекстах та культурах [7]. Згідно з дослідженням R. Scheuyvens, R. Biddulph, гендерно-трансформаційний туризм дещо виходить за рамки гендерного мейнстрімінгу або гендерної рівності, які часто зосереджені на збільшенні участі жінок та переваги від туризму, але не усувають базові причини гендерної дискримінації [13]. Оскільки у словнику гендерних термінів [14] гендерна справедливість вважається більш глибоким поняттям, ніж гендерна рівність (йдеться не про зрівняльні відносини, а увагу до потреб осіб певної статі для досягнення гендерного балансу [14, с. 70]), припускаємо, що саме постулат гендерної справедливості доречно взяти за основу дій щодо цілеспрямованого впровадження до туристично-рекреаційної діяльності принципів гендерної чутливості та досягнення її відповідності положенням гендерної політики.

Отже, незважаючи на наявні напрацювання, актуальним залишається питання теоретико-методологічного узагальнення і зведення в єдину систему практичних дій щодо імплементації у туристично-рекреаційну діяльність принципу гендерної справедливості як передумови більш повного урахування мотивів туристичної поведінки жінок та чоловіків та ефективного задоволення їх рекреаційних потреб в умовах інклюзивного туристичного простору.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування напрямів трансформації сфери туризму й рекреації відповідно до вимог досягнення гендерної справедливості і забезпечення ефективного гендерного розвитку в контексті орієнтирів євроінтеграції і розбудови інклюзивного суспільства.

Виклад основного матеріалу. За нашим переконанням, першим кроком на шляху усвідомлення доцільності впровадження до сфери туризму й рекреації принципу гендерної справедливості варто вважати виникнення концепції соціального туризму як інструмента забезпечення рівного доступу до відпочинку, зміцнення соціальної інтеграції, підвищення якості життя вразливих верств населення і досягнення збалансованого розвитку суспільства [15]. Ще однією передумовою для трансформації туризму й рекреації на засадах гендерної справедливості є поширення концепції сталого туризму, в якій йдеться про визнання того факту, що туризм чинить як негативний, так і позитивний вплив на планету, природне середовище, людей, і, відповідно, оптимізацію перспектив майбутнього розвитку [16].

Звідси, гендерно-трансформаційний туризм, заснований на методології гендерного підходу, – це один з різновидів соціального туризму, що корелює з парадигмою сталого розвитку і являє собою нову концепцію, метою якої є усунення дискримінаційних гендерних відносин і норм, які мають негативний вплив на туристичну галузь, місцеві громади і суспільство в цілому [7]. Гендерна справедливість є важливим базисом для забезпечення економічної, соціальної та екологічної стійкості туризму, а також дотримання прав і гідного ставлення до усіх осіб, залучених до цієї сфери (рис. 1).

Комплексний підхід до гендерно-трансформаційного туризму потребує урахування структурних і контекстуальних чинників, які можуть призвести до гендерної нерівності в туризмі. У межах такого підходу М.Г. Стойка обґрунтовує чотири напрями концептуалізації гендерно-трансформаційного туризму: 1) перспектива розширення можливостей (активізація участі жінок у процесі прийняття рішень у сфері туризму); 2) перспектива

Рис. 1. Гендерно-трансформаційний туризм як поєднання базових ідей концепції сталого розвитку, соціального туризму і гендерного підходу

Джерело: розроблено авторкою з використанням [4; 5; 7; 12; 15; 16]

прав (створення правових та інституційних рамок, які захищають права жінок у туристичному контексті); 3) перспектива справедливості (врегулювання розподільчих аспектів гендеру – рівний доступ до ресурсів завдяки гендерному бюджетуванню); 4) інтерсекційність (різні виміри ідентичності, що формують туристичний досвід для жінок та чоловіків залежно від їх етнічної належності, віку, статусу та ін.) [7].

Одним з першочергових завдань вважаємо уточнення понятійно-категорійного апарату (рис. 2), коректне застосування якого дозволяє зрозуміти об'єктивні і суб'єктивні передумови гендерної диференційованості суспільства, оцінити причини й наслідки гендерної нерівності і, зрештою, сформувати базис для розробки виваженої програми дій щодо імплементації принципу гендерної справедливості до сфери туризму й рекреації.

Гендерна система суспільства – це сукупність взаємопов'язаних інститутів та організацій, за допомогою яких соціально, ідеологічно й організаційно формуються відносини між жінкою та чоловіком, визначається ставлення суспільства до проблем статі, закріплюється реальна гендерна нерівність або рівність, забезпечуються можливості самореалізації особистості відповідно до досягнутого рівня гендерної культури [14, с. 68]. Сукупність гендерних стереотипів суспільства формує його гендерний порядок як зразкову модель конструювання відносин жінок та чоловіків, що виступає своєрідним патерном гендерного розвитку.

Слід зауважити, що гендерна нерівність (асиметрія) виникає передусім під впливом соціуму, культури і релігії певного суспільства, тому гендерні очікування для кожної держави є різними та можуть трансформуватися на різних етапах еволюції [17, с. 73]. Відповідно, можлива гендерна ресоціалізація – руйнування раніше прийнятої системи гендерних цінностей та засвоєння нової [14, с. 64]. Наразі актуальною тенденцією є впровадження принципів гендерної чутливості – розуміння та прийняття до уваги соціокультурних чинників, які можуть спричинити дискримінацію за ознакою статі [14, с. 70].

По суті, сучасні гендерні уявлення являють собою певний конгломерат традиційних та егалітарних поглядів і у повній мірі відображають загальну ситуацію як

Рис. 2. Понятійний апарат гендеру: передумови виникнення у суспільстві гендерної нерівності та напрями її подолання через інноваційні підходи до організації дозвілля і туристично-рекреаційної діяльності

Джерело: авторська розробка

у суспільстві в цілому, так і окремих сферах життєдіяльності [4, с. 36]. Оскільки в основі туристично-рекреаційної діяльності лежать суспільні цінності, що формують рекреаційні потреби і мотиви туристичної поведінки, досі у цій сфері можуть проявлятися ознаки патріархальної гендерної культури, яка пропагує уявлення про домінуюче становище чоловіка в родині та суспільстві, що, своєю чергою, породжує [інколи відверто дискримінаційні] розбіжності життєвих практик чоловіків і жінок [12, с. 129]. Існуючі гендерні упередження (соціальні установки з негативним і спотвореним змістом, упереджене ставлення до представників іншої статі [14, с. 81]), стереотипи (стійкі загальноприйняті уявлення про ролі того чи іншого гендеру [14, с. 77]) призводять до гендерної асиметрії (незбалансованої представленості культурних та соціальних ролей обох статей [14, с. 51]) і, відповідно, обмежують чоловіків і жінок у виборі прийнятних дозвілєвих практик, туристичних поїздок і рекреаційних занять (рис. 3).

Слід зауважити, що ролі жінок і чоловіків у туризмі й рекреації досить багатогранні (рис. 4), і виконання кожної з них може стати як втіленням гендерного стереотипу, так і дієвим інструментом його подолання. Для збалансування згаданих ролей і створення умов для переходу від гендерного конфлікту до конструктивної гендерної взаємодії потрібне належне нормативно-правове підґрунтя (важливу роль у цих питан-

Рис. 3. Основні чинники, що формують гендерний контекст туристично-рекреаційної діяльності

Джерело: доопрацьовано авторкою на основі [18, с. 141]

нях відіграє Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [19], метою якого є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства; відповідно, положення Закону України «Про туризм» [20] та інших нормативно-правових актів мають узгоджуватися з проголошеними в ньому напрямками державної політики, передусім щодо недопущення дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівної участі у прийнятті суспільно важливих рішень, забезпечення рівних можливостей щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, виховання культури гендерної рівності) та концептуально-стратегічні орієнтири (останні відображені, зокрема, у Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, Національній стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року, Національній стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року і, звісно ж, Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, яка розроблена з урахуванням європейських цінностей і покликана сприяти підвищенню якості життя населення.

Варто зауважити, що сьогодні серед споживачів туристичних послуг суттєву частку становлять жінки, які можуть подорожувати наодинці або з родиною, друзями, колегами – залежно від цілей поїздки та власних уподобань. Згідно з дослідженням Skift Research, жінки відповідають за 82 % рішень у сфері туризму – від вибору географічного напрямку до бронювання готелю; причому 64 % від загальної чисельності туристів у світі – це жінки [21]. До того ж, жінки часто діляться враженнями від поїздок (на спеціалізованих сайтах, у блогах, соціальних мережах), задаючи нові туристичні тренди і стаючи лідерками думок у цій сфері. Тому туристично-рекреаційна сфера потребує ведення гендерної статистики і має виступати об'єктом гендерного аналізу, спрямованого на визначення залежності характеру рекреаційних потреб і туристичної поведінки від чинника статі та, навпаки, визначення відмінностей впливу туристично-рекреаційної діяльності на відновлення і розвиток людського потенціалу чоловіків та жінок.

Прояви дискримінації можливі передусім через різні соціальні очікування стосовно ролей жінки і чоловіка. Згідно зі стереотипними уявленнями, для жінок провід-

ною роллю вважається сімейна, для чоловіків – професійна. На відміну від чоловіків, жінки наражаються на гендерні «перешкоди» у дозвілєвій сфері: матеріальні (нестача вільного часу); культурні (сімейні обов'язки, соціальні норми, неформальні суспільні правила і цінності та ін.); індивідуальні (небажання руйнувати соціально прийнятний імідж турботливої дружини і відповідальної матері) тощо [4, с. 37].

Разом з тим, сучасні жінки є досить активними у професійній діяльності, і це породжує проблему «подвійного навантаження» – поєднання професійної зайнятості та завантаженості у приватній сфері, коли жінки змушені виконувати додаткову неоплачувану роботу, пов'язану з домогосподарством [12, с. 129]. Звісно, чоловіки також потерпають від надмірних навантажень і високого суспільного тиску в питаннях їх фінансо-

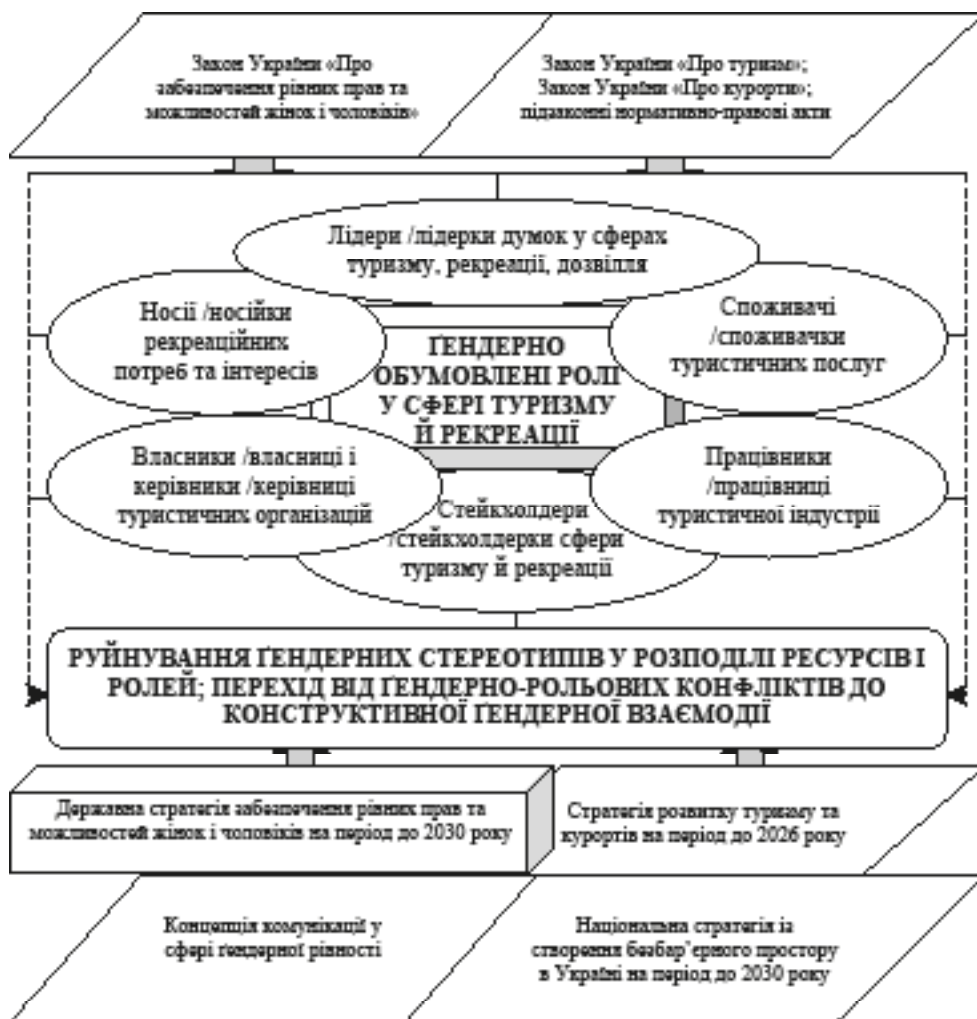

Рис. 4. Напрями збалансування ролей, які виконують жінки і чоловіки у туристично-рекреаційній сфері: нормативно-правове підґрунтя і концептуально-стратегічні орієнтири

Джерело: авторська розробка

вої спроможності утримувати родину. Тому можна дійти висновку, що, незважаючи на наявні диспропорції у витратах людського капіталу для виконання професійних завдань і ведення домашнього господарства, представники як жіночої, так і чоловічої статі часто відчують порушення балансу «робота – життя». Відтак, кожен /кожна усвідомлює, що змістовне дозвілля, рекреація, подорожі можуть врятувати як від виснаження на робочому місці, так і повсякденної рутини у родинному колі.

Розбіжності у виборі рекреаційних занять і туристичних поїздок часто детерміновані соціально-економічною нерівністю статусних позицій чоловіків і жінок. Оскільки вартість туристичних послуг часто стає вирішальним чинником щодо їх вибору, у кращому становищі опиняються чоловіки, рівень доходів яких зазвичай вищий, ніж у жінок. Навіть критерії оцінювання туристичних вражень можуть мати гендерне забарвлення: якщо для чоловіка домінуючими стають мотиви престижності або екстремальності, то для жінки критерієм доцільності витрачених на туризм і рекреацію часу та коштів може вважатися задоволення пізнавальних та естетичних потреб, одержання позитивних емоцій, спілкування з приємними людьми.

Дослідження гендерних уподобань допомагає формувати більш точні таргетовані пропозиції, розробляти нові маршрути та ефективно застосувати прийоми маркетингу вражень у певному сегменті туристичного ринку. Зокрема, порівняльний аналіз налаштованості жінок і чоловіків на одержання певних туристичних вражень дозволив дійти висновку про наявність як точок збігу, так і розбіжностей: якщо жінки у подорожах частіше надають перевагу приголомшливим краєвидам та культурному досвіду, то чоловіки більше зосереджуються на пригодницькому туризмі і спортивних івентах (табл. 1).

З іншого боку, жінки активно займаються підприємницькою діяльністю у туризмі. Будучи засновницями підприємств туристичної індустрії, жінки виконують важливу роль інвесторок галузі. Керуючи готелями, ресторанами, туристичними агенціями, жінки можуть у повній мірі реалізувати свої лідерські амбіції та управлінський потен-

Таблиця 1

Порівняльний аналіз туристичних уподобань жінок і чоловіків

Туристичні уподобання чоловіків		Туристичні уподобання жінок	
Зміст подорожей	Географічні напрямки	Зміст подорожей	Географічні напрямки
1. Гірські сходження і трекінг, тривалі піші походи. 2. Водні розваги й види спорту. 3. Тури з риболовлею, сафарі. 4. Подорожі заради спортивних подій. 5. Подорожі історичними місцями та військовими локаціями. 6. Гастрономічний туризм.	– Австралія (Великий Бар'єрний риф); – Нова Зеландія; – Антарктида; – Патагонія; – Монголія; – країни Африки.	1. Подорожі з можливістю відвідування музеїв, художніх галерей, театрів, концертів. 2. Мандрівки найвідомішими та найпопулярнішими місцями і локаціями. 3. Оздоровчий туризм (йога-тури, ретрити, спа-курорти, термальні джерела тощо). 4. Релакс-андрівки (пляжний лаунж, шопінг-активності). 5. Екотуризм. 6. Мандрівки, що поєднуються з саморозвитком (наприклад, курси, які проводяться на території курортного комплексу).	– Антарктида; – Нова Зеландія; – Ісландія; – Галапагоські острови; – Єгипет; – Австралія.
Характер туристичних вражень: пригодницькі, екстремальні		Характер туристичних вражень: естетичні, культурно-пізнавальні	

Джерело: складено авторкою на основі [22; 23]

ціал. У результаті з'являються інновації, які допомагають розвивати туристичні ринки, створювати нові робочі місця та надавати якісні послуги. Завдяки професійним компетенціям і громадянській свідомості жінки (як ключові стейкхолдерки туристично-рекреаційної сфери) сприяють справедливому розподілу ресурсів, урахуванню потреб громади, пропагують ідеї соціальної відповідальності, створюють більш рівноправні і толерантні до розмаїття туристичні спільноти [6, с. 217].

Роль жінок у туризмі стала настільки відчутною і значимою, що досить часто проводяться заходи, присвячені визнанню їхніх досягнень, навчанняю і підтримці бізнес-ініціатив. Яскравим прикладом можна вважати презентацію у 2025 році проєкту WAST «Підтримка молодих жінок та професіоналів у сфері альтернативного та сталого туризму» [24]. Припускаємо, що у діяльності Туристичного альянсу задля відновлення країни (створена у 2025 році платформа для залучення міжнародного досвіду, ресурсів і експертизи [25]) жіночий досвід і бачення перспектив відновлення галузі у післявоєнний період також відіграватимуть не останню роль.

Водночас через неформальну сферу туризм неоднозначно впливає на життя жінок з прийомачих громад. З одного боку, туризм допомагає жінкам підвищити соціальний статус та рівень життя через набуття нових навичок, доступ до нових джерел доходу. З іншого боку, виникає парадокс: розвиток туризму закріплює наявну класову структуру, у зв'язку з чим статус жінок не покращується, а, навпаки, поглиблюється соціальна нерівність [11, с. 25–26].

Варто зауважити, що жінки становлять вагомую частку персоналу підприємств туристичної індустрії, від якого вимагається, крім фаховості, особливо високий рівень емоційної та комунікаційної компетентності. Втім, у цій сфері можлива вертикальна гендерна сегрегація. Зокрема, жінки опиняються між двома бар'єрами – у вигляді «скляної стели» та «липкої підлоги», що утримує їх на низькооплачуваних посадах, залишаючи мало шансів для просування нагору. Це результат панування таких стереотипів: жінки привносять менший людський капітал у роботу туристичної організації; певні психологічні риси, віднесені до фемінних, заважають професійному розвитку; жінки не набувають в організації досвіду, необхідного для просування по службі; сімейні обов'язки жінки заважають їй просуватися по службі. Стосовно чоловіків діє феномен «скляного ескалатора» – коли чоловіки, які працюють в «жіночих» сферах діяльності або у моногендерних жіночих організаціях, швидше просуваються кар'єрними сходами саме через те, що вони чоловіки [9, с. 105–106].

У сучасних умовах спостерігається тенденція до індивідуалізації процесу розробки і реалізації туристичного продукту. Відтак, неминучим стає розширення концепцій і програм розвитку туристично-рекреаційної діяльності. За нашим переконанням, такі концепції і програми мають базуватися на гендерно чутливому підході (рис. 5). Передусім варто привнести гендерний чинник у туристичну політику: гендерно чутлива туристична політика повинна корелювати з державною політикою щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, спиратися на дані гендерної аналітики, пропагувати толерантність у питаннях гендерної ідентичності і самовираження, сприяти появі інноваційних інклюзивних продуктів та послуг, що задовольняють потреби усіх груп туристів та рекреантів, поширювати норми сучасної гендерної культури у суспільстві за допомогою інструментів маркетингу вражень, культурно-освітніх проєктів і бізнес-ініціатив, підвищення гендерної компетентності стейкхолдерів сфери туризму й рекреації.

У цьому контексті особливо важливого значення набувають: адвокація соціальних, політичних та інституційних змін, що сприяють створенню гендерно-інклюзивного туристичного простору; підтримка ініціатив, що заохочують представництво жінок у процесі ухвалення рішень та структурах, пов'язаних з розвитком та управлінням туризмом; організація турів, під час яких демонструються досягнення жінок у різних сферах; організація освітніх заходів з метою розкриття потенціалу жінок-підприє-

миць у сфері туризму й рекреації; проведення кампаній проти гендерно зумовленого насильства та дискримінації; поширення егалітарної гендерної культури у туристичному просторі.

На рівні окремих суб'єктів господарської діяльності важливо зосередитись на: створенні безпечного та сприятливого робочого середовища для усіх працівників туристичної індустрії; постійному підвищенні рівня гендерної компетентності персоналу з метою відмови від гендерно-дискримінаційних практик, попередження гендерно-рольових конфліктів і застосування прийомів конструктивної гендерної взаємодії (зокрема, під час заходів тимблдингу, «мозкового штурму» тощо); виробленні власної гендерної політики з належним психологічним супроводом; впровадженні гендерно чутливого підходу до управління туристичним продуктом, який враховує уподобання, інтереси та неповторний досвід кожного туриста й рекреанта.

Рис. 5. Передумови і загальні напрями впровадження гендерно чутливого підходу до сфери туризму й рекреації

Джерело: доопрацьовано авторкою на основі [18, с. 140]

На місцевому, регіональному і державному рівнях необхідно: створити належне інституційне середовище для сприяння відкритому діалогу та співпраці між стейкхолдерами туристичної галузі з гендерних питань; сприяти взаємодії з організаціями громадянського суспільства для пошуку ефективних шляхів розширення прав і можливостей різних статей через туризм; забезпечити здійснення моніторингу та оцінювання результатів впливу гендерно-трансформаційного туризму на окремих осіб, громади і суспільство, використовуючи при цьому показники, які відображають зміни у гендерних характеристиках туристичних потоків (гендерна статистика), поведінці, ставленні і враженнях (соціологічні дослідження, гендерно чутливий маркетинг вражень) та організаційних структурах (гендерно чутливий підхід до підбору персоналу та управління кар'єрою, гендерний паритет під час ухвалення управлінських рішень, рівень інституціоналізації гендерної політики в туристичній організації тощо).

Загалом, концептуалізація гендерно-трансформаційного туризму важлива з кількох причин: по-перше, вона кидає виклик гендерним нормам, які стримують розвиток туристичної галузі; по-друге, дозволяє застосовувати більш інклюзивний та партисипативний підхід до розвитку туризму, який надає рівні можливості жінкам і чоловікам брати участь у вигодах і витратах туризму; по-третє, сприяє досягненню більш глобальних цілей соціальної справедливості [7]. Варто визнати циклічність гендерних трансформацій: присутність жінок не тільки веде до кращого задоволення їхніх рекреаційних потреб і туристичних інтересів, але й сприяє урізноманітненню туристичних послуг, стимулює підприємництво та інноваційність, забезпечує більш ефективний розподіл ресурсів і зростання прибутків [6, с. 218].

Висновки. Таким чином, впровадження принципу гендерної справедливості є одним з напрямів розбудови інклюзивного туристичного простору. Ідеї гендерно-трансформаційного туризму базуються на засадах теорії гендеру, соціального туризму і сталого розвитку. Практичній реалізації цих ідей заважають усталені у суспільстві гендерні норми, які закріплюють дискримінаційні розбіжності у дозвілєвих практиках жінок і чоловіків, можливість задоволення рекреаційних потреб, доступності туристичних продуктів. Для здійснення гендерної ресоціалізації і виведення гендерної системи суспільства на новий рівень доцільно на основі гендерно чутливої туристичної політики збалансувати ролі, виконувані учасниками та учасницями туристично-рекреаційної діяльності. З метою більш точного оцінювання атрактивності конкретних туристичних дестинацій, відстеження динаміки туристичних потоків за ознакою статі, моніторингу розбіжностей туристичних і рекреаційних потреб жінок та чоловіків доцільне впровадження гендерної аналітики, застосування гендерно чутливого маркетингу вражень, формування егалітарної гендерної культури й гендерної компетентності у працівників туристичної індустрії. Своєю чергою, гендерна трансформація в суспільстві може мати позитивний вплив на еволюцію туризму й рекреації: сприяти удосконаленню туристичних продуктів, створенню інклюзивної туристичної інфраструктури, ухваленню соціально відповідальних управлінських рішень, що дозволить забезпечити лояльність споживачів послуг, підвищити конкурентоспроможність та ефективно інтегруватися до міжнародного туристичного простору.

Перспективи подальших досліджень полягають у доцільності розробки гендерно орієнтованої моделі розвитку туристичної галузі, що поєднуватиме актуальні тренди в туризмі з орієнтирами гендерного мейнстрімінгу.

Список використаних джерел:

1. Костинець В.В. Інклюзивний туризм в Україні: виклики та можливості в умовах воєнного та післявоєнного періоду. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 1. Том 2. С. 177–182. URL: <https://surl.li/vwuojr>
2. Журило М.А., Антонов С.В., Ткачек В.В. Формування інклюзивного туристичного середовища в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 288–291. URL: <https://surl.lu/knjzbz>

3. Красота О.В., Панова Л.-І.А. Феміністична економіка як складова інклюзивного суспільного розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія «Економіка та управління»*. 2023. № 7. URL: <https://surl.li/ddqvkd>
4. Гончаренко О.В. Час, дозвілля, гендер: аналіз часових розривів у дозвіллевих практиках чоловіків і жінок. *Фізико-математична освіта*. 2019. Вип. 4 (22). Ч. 2. С. 33–38. URL: <https://surl.li/ledtos>
5. Snapshot of Gender Equality and Women's Empowerment in National Tourism Strategies. Madrid: UNWTO, 2023. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284424207>
6. Сочка Я.В., Миронець Н.Р. Гендер і туризм: роль жінок в туризмі. *Актуальні питання історії громадянства, географії та методик їх викладання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 20 травня 2025 р.) / Приватний ВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»*. Рівне, 2025. С. 214–218.
7. Stoica M. The conceptualization of the gender transformative tourism from the perspective of the new trends in the hospitality industry. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. URL: <https://surl.li/ubifzx>
8. Основи теорії гендеру: навчальний посібник / відп. ред. М.М. Скорик. Київ: К.І.С., 2004. 536 с. URL: <https://surl.li/oingog>
9. Ткалич М.Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організації: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.10. Київ, 2016. 500 с.
10. Людина, суспільство, держава: гендерний вимір: монографія / за заг. ред. К.Б. Левченко, І.М. Сопілко. Київ; Одеса: Фенікс, 2024. 324 с.
11. Малиновська О.Ю. Гендерний аспект туризму. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 8. С. 23–29.
12. Гончаренко О.В. Проблема дозвілля в контексті гендерного знання. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 74 (3). С. 128–131.
13. Biddulph R., Scheyvens R. Introducing inclusive tourism. *Tourism Geographies*. 2018. Vol. 20. No. 4. Pp. 583–588. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616688.2018.1486880>
14. Словник гендерних термінів / укл. З.В. Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
15. Феленчак Ю., Федоришина Л. Формування сучасної концепції соціального туризму: принципи, доступність та інновації. *Академічні візії*. 2025. Вип. 43. URL: <https://surl.li/yurspk>
16. Соловій І.П., Адамовський О.М., Дубовіч І.А. Сталий туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. URL: <https://surl.li/qowtgy>
17. Романова Н.В. Еволюція доктринальних джерел з питань гендерної рівності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 73–80.
18. Хитра О.В. Гендерні аспекти рекреаційної діяльності. *Туристично-рекреаційна сфера: виклики сучасності: зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 22 квітня 2025 року)*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 139–142.
19. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV (зі змінами) // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
20. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР (зі змінами). База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
21. Якименко І. Жінки в туризмі диктують нові правила – National Geographic / Ukraine Pulse. URL: <https://surl.li/wixi0c>
22. Веселова-Соловонюк А. Чоловіки і жінки під час подорожей: які напрямки обирають і як відпочивають. Дослідження 2024 року / Oboz.UA. URL: <https://surl.li/stnybf>
23. Destination Decisions: Gender Preferences in Travel / Global Rescue. URL: <https://surl.lt/nkfojp>
24. Старт і розвиток бізнесу у сфері сталого туризму: вебінар для жінок і молоді / Дія.Бізнес. URL: <https://surl.li/urqwfm>
25. Україна ініціювала створення Туристичного альянсу задля відновлення країни / ДАРТ. URL: <https://surl.li/bgewiw>

References:

1. Kostynets V.V. (2025) Inklusywnyi turizm v Ukraini: vyklyky ta mozhlyvosti v umovakh voiennoho ta pislivoiennoho periodu [Inclusive tourism in Ukraine: challenges and opportunities in

the war and post-war period]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, no. 1, vol. 2, pp. 177–182.

2. Zhurylo M.A., Antonov S.V., Tkachek V.V. (2024) Formuvannya inkluzyvnogo turystychnoho seredovyshcha v Ukraini [Formation of an inclusive tourism environment in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniki – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 9, no. 4, pp. 288–291.

3. Krasota O.V., Panova L.-I.A. (2023) Feministyczna ekonomika yak skladova inkluzyvnogo suspilnoho rozvytku [Feminist economics as a component of inclusive social development]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya “Ekonomika ta upravlinnia” – Problems of modern transformations. Series “Economics and Management”*, vol. 7. Available at: <https://surl.li/ddqvkd>

4. Honcharenko O.V. (2019) Chas, dozvillia, hender: analiz chasovykh rozryviv u dozvillievkykh praktykakh cholovikiv i zhinok [Time, leisure, gender: analysis of time breaks in cultural and leisure practices of men and women]. *Fyzyko-matematychna osvita – Physical and Mathematical Education*, vol. 4 (22), no. 2, pp. 33–38.

5. UNWTO (2023) Snapshot of Gender Equality and Women’s Empowerment in National Tourism Strategies. Madrid: UNWTO (in Spain)

6. Sochka Ya.V., Myronets N.R. (2025) Hender i turizm: rol zhinok v turyzmi [Gender and tourism: the role of women in tourism]. *Aktualni pytannia istorii hromadianoznavstva, heohrafiï ta metodyk yikh vykladannia: Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Rivne, May 20, 2025)*. Rivne: Pryvatnyi vyshchyi navchalnyi zaklad “Mizhnarodnyi ekonomiko-humanitarnyi universytet imeni akademika Stepana Demianchuka”, pp. 214–218. (in Ukrainian)

7. Stoica M. (2023) The conceptualization of the gender transformative tourism from the perspective of the new trends in the hospitality industry. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 55. Available at: <https://surl.li/ubifzx>

8. Skoryk M.M. (ed.) (2004) *Osnovy teorii genderu: navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of Gender Theory: A Study Guide]. Kyiv: K.I.S., 536 p. (in Ukrainian)

9. Tkalych M.H. (2016) *Psykhoholiia hendernoï vzaïemodii personalu orhanizatsii* [Psychology of gender interaction of personnel in organizations]: dys. ... d-ra psykhol. nauk: 19.00.10. Kyiv, 500 p. (in Ukrainian)

10. Levchenko K.B. and Sopilko I.M. (ed.) (2024) *Liudyna, suspilstvo, derzhava: gendernyi vymir: monohrafiia* [Person, society, state: gender dimension: monograph], Kyiv, Odesa: Feniks, 324 p. (in Ukrainian)

11. Malynovska O.Iu. (2010) Hendernyi aspekt turyzmu [Gender aspect of tourism]. *Heohrafiia ta turizm – Geography and Tourism*, vol. 8, pp. 23–29.

12. Honcharenko O.V. (2016) Problema dozvillia v konteksti hendernoho znannia [The problem of leisure in the context of gender knowledge]. *Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnoho universytetu]. Pedahohichni nauky – Collection of scientific papers [Kherson State University]. Pedagogical sciences*, vol. 74 (3), pp. 128–131.

13. Biddulph R., Scheyvens R. (2018) Introducing inclusive tourism. *Tourism Geographies*, vol. 20, no. 4, pp. 583–588.

14. Shevchenko Z.V. (comp.) (2016) *Slovyk ghendernykh terminiv* [Glossary of Gender Terms]. Cherkasy: Chabanenko Yu, 336 p. (in Ukrainian)

15. Felenchak Yu., Fedoryshyna L. (2025) Formuvannya suchasnoi kontseptsii sotsialnoho turyzmu: pryntsyipy, dostupnist ta innovatsii [Formation of a modern concept of social tourism: principles, accessibility and innovations]. *Akademichni vizii – Academic visions*, vol. 43. Available at: <https://surl.li/yurspk>

16. Soloviy I.P., Adamovsky O.M., Dubovich I.A. (2023) Stalyi turizm: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Sustainable tourism: current state and development prospects in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 50. Available at: <https://surl.li/qowrqy>

17. Romanova N.V. (2020) Evoliutsiia doktrynalnykh dzherel z pytan hendernoï rivnosti [Evolution of Doctrinal Sources on the Issues of Gender Equality]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, no. 1, pp. 73–80.

18. Khytra O.V. (2025) Genderni aspekty rekreatsiinoï diïalnosti [Gender aspects of recreational activities]. *Turystychno-rekreatsiina sfera: vyklyky suchasnosti: II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Khmelnytskyi, April 22, 2025)*. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova, pp. 139–142. (in Ukrainian)

19. Verkhovna Rada of Ukraine (2005) Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv [On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

20. Verkhovna Rada of Ukraine (1995) Pro turyzm [On Tourism]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>

21. Yakymenko I. (2025) Zhinky v turyzmi dyktuiut novi pravyla – National Geographic [Women in tourism dictate new rules – National Geographic]. Available at: <https://surl.li/wixioc>

22. Veselova-Solovoniuk A. (2025) Choloviky i zhinky pid chas podorozhei: yaki napriamky obyraiut i yak vidpochyvaiut. Doslidzhennia 2024 roku [Men and women when traveling: what destinations they choose and how they relax. 2024 study]. Available at: <https://surl.li/stnybf>

23. Destination Decisions: Gender Preferences in Travel. Available at: <https://surl.lt/nkfojp>

24. Start i rozvytok biznesu u sferi staloho turyzmu: vebinar dlia zhinok i molodi [Starting and developing a business in sustainable tourism: a webinar for women and youth]. Available at: <https://surl.li/urqwfim>

25. Ukraina initsiiuvala stvorennia Turystychnoho aliansu zadlia vidnovlennia krainy [Ukraine initiated the creation of a Tourism Alliance to restore the country]. Available at: <https://surl.li/bgewiy>

Дата надходження статті: 20.01.2026

Дата прийняття статті: 17.02.2026

Дата публікації статті: 02.03.2026